

دهسته لاتداری باژیروی سینوب نهسفهندیار بهگ و رولی نهوی دپاراستنا دهسته لاتا میرگهها جاندارى ژ نفاقچوونى (۷۹۴-۸۴۳ مش/۱۳۹۲-۱۴۴۰ ز) - خواندنه کا میژووی-سیاسییه

د. هزار عبدالله حسین

پشکا میژوو، کولیزا زانستین مروقیامتی، زانکویا زاخو، هریم کوردستانی-عیراق^۱

hazhar.hussein@uoz.edu.krd

پوخته:

نهسفهندیار بهگ نیک ژ میرین میرگهها جانداریه یا کول دویمهین چهرخی (۷ مش/۱۳ ز) ل باکورئ وهلاتئ نهنادولئ و لسر کهنارین دهریای رهش هاتیه دامزراندن، ژ بهری هاتنا نهسفهندیار بهگی چندين میرین نهفئ بنهمالئ تا دویمهین چهرخی (۸ مش/۱۴ ز) دهسته لاتداری د میرگهها جاندارى کرهیه. بهلئ لدویمهین ههمان چهرخ نهف میرگههه کهفته بهر فشار و هیرشین ئوسمانیان ب مرمما دهست ب سمر داگرتنا نهدین نهفئ میرگههئ بدویمهینکینانا نهوئ و مکو میرگههین دیتر بین نهنادولئ، و لسالا (۷۹۴ مش/۱۳۹۲ ز) ئوسمانیان شیان بهگی جاندارى (سلیمان بهگی) بکوژن و دهست بسر پایتهختئ میرگههئ باژیروی قهسته مونی دا بگرن، و ب نهفئ چندين میرگهها جاندارى ب ژ نفاقچوونئ نیزیك دبیت، بهلئ ب ههبوونا والیئ سینوب نهسفهندیار بهگی و ب ههولئین نهوی بین سیاسی و لهشکهری دشیت میرگههئ ژ نفاقچوونئ قورتال بکته.

پشتی جیگره بوونا دهسته لاتا میرگهها جاندارى بو نهسفهندیار بهگی، باژیروی سینوب و مکو پایتهختئ میرگههئ ژ لایئ نهسفهندیار بهگی دهیته دانان، و دهست ب پهیمهندیان خوین سیاسی دکته ژ بو دووباره فهگه راندنا نهدین میرگههئ نهوین ژ دهستداین، و ژ بو نهفئ مرمم ل ههقیهیمانهکئ ژ دهرقه دگه ریا داکو ب هاریکاریا نهوی بشیت ههقرکیا ئوسمانیان بکته، ل دویمهین چهرخی (۸ مش/۱۴ ز) و دهستپیکین چهرخی (۹ مش/۱۵ ز) و ب دیار بوونا تهیمور لهنگی و هیزین نهوی ل وهلاتئ نهنادولئ و سهرکهفتنا نهوی لسر ئوسمانیان، نهسفهندیار بهگ دشیت ب نهفئ ریکئ جارمکادی سنورین میرگههئ و مکو دهستپیکئ بزفرینیت و بناغهکئ بهیز بدانیت، دیسان شیا چندين کارین نفاقه دانی، زانستی و شارستانی دمیگرههئ دا نهجام بدهت.

پهقیق کلیل: جاندارى، ئوسمانى، نهنادول، سینوب، نهسفهندیار بهگ

1. پيشهکى:

ژبوو دووباره فهژاندنا میرگهها جاندارى و فهگه راندنا نهدین نهوی بین جارن ژ دهستئ ئوسمانیان.

نهسفهندیار بهگ ژبلی نهوئ چندين میرگهها جاندارى ژ نفاقچوونئ پاراست و سهروه ریا بنهمالا جاندارى زقراندهقه، بهلکو ژ لایئ سیاسی، لهشکهری، ئابووری و شارستانی گهلهک کار نهجامداینه، و بوویه نهگه رن فهژاندنا میرگههئ و پيشقهبرنا نهوئ تا مرنا نهوی لسالا (۸۴۳ مش/۱۴۴۰ ز) ی.

فهکولین لژیر نافونیشانین: دهسته لاتداری باژیروی سینوب نهسفهندیار بهگ و رولی نهوی دپاراستنا دهسته لاتا میرگهها جاندارى ژ نفاقچوونئ (۷۹۴-۸۴۳ مش/۱۳۹۲-۱۴۴۰ ز) فهکولینهکا میژووی و سیاسییه، کو تیدا جهخت لسر رولئ نهسفهندیار بهگی دپاراستنا دهسته لاتا میرگهها جاندارى و کارین نهوی بین بوویه نهگه رن گهشهکرنا نهفئ میرگههئ دکته.

گرنگیا فهکولین: بریکا فهکولینی بهرسفا چندين پرسیاران دهیتهدان لسر نهوئ چندين نایا رولئ نهسفهندیار بهگی چ بوو د رزگارکرنا میرگهها جاندارى ژ نفاقچوونئ، ژ بهرکو میرئ میرگههئ سلیمان بهگ لسره دستئ ئوسمانیان دهیته کوشتن، دیسان پایتهختئ میرگههئ باژیروی قهسته مونی دکهقیته دهستئ

د دهستپیکا فهکولینیدا باسی چوانیا دامزراندنا میرگهها جاندارى لدوماهین چهرخی (۷ مش/۱۳ ز) و دهستپیکین چهرخی (۸ مش/۱۴ ز) و سنورین نهوئ بین جوگرافی هاتیهکرن، پاشی باسی باژیروی سینوب و گرنگیا نهوئ د میرگهها جانداریدا هاتیهکرن، ژ بهرکو لدویمهین چهرخی (۸ مش/۱۴ ز) ب ریکا نهفئ باژیروی و دهسته لاتداری وئ نهسفهندیار بهگی نهف میرگههه ژ نفاقچوونئ هاتیه رزگارکرن، دیسان بوویه خالهک

- **Publisher:** University of Sulaimani, **ISSN (Print):** 1813-0852, **ISSN (Online):** 2617-3034
- **Journal Website**<https://sjh.univsul.edu.iq/>, **Volume:** [1], **Issue:** [1], **Year:** [2026], **DOI:** [10.17656/jzsb.12303]
- **Submission Date:** [09/02/2026], **Revised Date:** [09/02/2026], **Accepted Date:** [04/03/2026], **Published Date:** [31/03/2026]

برای سولتانی بی بنافی (رکن الدین قلچ نرسه‌لان) ب بزافه‌کا نرازیبونی رابوو، مرمما نومی و مرگرتنا کورسیکا دسته‌لانا سلهجوقی بوو ژ دستنی برای خو، هر ژ بو نئقی چندی دناقا نردی میرگه‌ها چوبانیان و ل باژیری قسته‌مونی هولین خو دستنی‌کرن، پستی سولتانی سلهجوقی ب نئقی چندی ناگه‌هدار بووی، سرکردایه‌تیا هیزه‌کا له‌شکری کر و بره‌ف ده‌فرین چوبانیان دست ب لقی کر، بلی د ریکیدا دکه‌قیته بوسه‌یه‌کا قلچ نرسه‌لانی و ده‌ینه‌گرتن، پاشی ب هاریکاری هیزه‌کا پشته‌فان یا مغولی هاته‌ر زگارکر (آقسرائی، ۱۳۶۲ش، ۱۷۰-۱۷۵؛ منجم باشی، ۲۰۰۰، مج ۲، ۱۱۴-۱۱۶)، د هینه‌گوتن نیک ژ سرکردین نئقی هیزا پشته‌فان کو شیبی سولتانی رزگار بکمت نومی (سیف الدین یمان جاندار) بوو، وک سرکرده‌کی سلهجوقیان روله‌کی برچاف د نئقی هولیدا هم‌بوو، لهورا نئف چنده بو هورای پشکنیشکرنا ده‌فرین میرگه‌ها چوبانی بو نومی، وکو باژیری نفلانی ل نزیک قسته‌مون (Yücel, 2018, C.1, 54).

پستی مرنا شمس الدین یمان جاندار، ل سالا (۷۰۹مش/۱۳۰۹-۱۳۱۰ز) سلیمان بهگ (۷۰۹-۷۴۰مش/۱۳۰۹-۱۳۴۰ز) دبینه میری میرگه‌هی (Yücel, 2018, C.1, 57)، و ب همان شیوه‌یی بابی خو سلیمان بهگ ماوه‌یه‌کی دسته‌لانی ل باژیری نفلانی د گبریت، پاشی نامده‌کاری بین سربازی دکمت و بره‌ف باژیرین قسته‌مون و ساfranنیلو (زالفره) دجیت و ژ دستنی میرگه‌ها چوبانی دهرتخیت، ب نئقی چندی دویمایی ب دسته‌لانا (میر محمود بهگی کوری یا فلاک نرسه‌لان) چوبانی (۶۹۱-۷۰۸مش/۱۲۹۲، ۱۲۹۱-۱۳۰۹ز) و میرگه‌ها نومی ده‌نیت (Yücel, 2018, C.1, 54)، ب نئقی شیوه‌ی سنورین میرگه‌ها خو برفره‌ه دکمت و قسته‌مونی دکمه‌ بنگه‌هی دسته، نئف چنده دبینه دستنی ب دامتزراندنا میرگه‌ها جاندار .

دیسان سلیمان بهگ لسر برفره‌هکرنا سنورین میرگه‌ها جاندار برده‌وم دبیت، دشیت باژیری سینوب ژ دستنی میرگه‌ها پروانه^(۳) دهرینیت (حسام الدین، ۱۹۲۷، ج ۳، ۲۲)، ده‌ینه‌گوتن نئف چنده پستی سالا (۷۲۲مش/۱۳۲۲ز) هاتیه نجامدان، ب نئقی شیوه‌ی جانداریان شیان دسته‌لانا خو ل باکوری ننادولی بهیز بکن، دیسان بوونه هفرکین سره‌کی بین نومان هیزان بین دهریا ره‌شدا خورت، وکو جه‌نویبان و خاندانین ترابزونی (Şahin, 2017, 427).

سهره‌ای هلموشاندنا میرگه‌ها چوبانی و گرتنا سینوب و برفره‌هکرنا سنورین میرگه‌ها خو ل باکوری ننادولی، سلیمان بهگی نه‌شیا میرگه‌ه‌کا ژ همی لایه‌کیفه سهره‌خو دروست بکمت، ژبرکو نئف میرگه‌ه‌د بن سهره‌ریا دسته‌لانا نیلخاندنا بوو (آقسرائی، ۱۳۶۲، ۳۱۱)، هروسا باجا سالانه بو خه‌زینیا نومان فری دکر، دگمل نئقی چندی د چاپکرنا دراقیدا ناخی خانیه‌غولان لسر هاتبوو دانان، نئف چنده هتا مرنا ابو سعید بهادر خانی (۷۱۶-۷۳۵مش/۱۳۱۶-۱۳۳۶ز) (۴) نانکو سالا (۷۳۵مش/۱۳۳۶ز) برده‌وم بوو، بلی پستی نئقی برورای میرگه‌هی ژ همی لایه‌کی سهره‌خویا خو ب دسته‌

نوسمانیان و له‌شکری جانداریان توشی شکسته‌ستی دبیت، نیا چها نسه‌فندیار بهگی والی سینوب شیا ب نرکی زفراندنا دسته‌لانا میرگه‌ها جاندار رابیت، سهره‌ریا نومی چندی پرانیا نردی میرگه‌هین تورکمانی بین ل و لاتی ننادولی کفته‌یه دستنی نوسمانیان و برده‌وم بوون د پیشه‌چوونان دا، د فکولینی دا ب بلگه‌یین دیروکی برسقا نومان همی پرساران هاتیدان.

انارمانجا فکولینی: نئف فکولینه همولدهت رولی نسه‌فندیار بهگی د پاراستنا دسته‌لانا میرگه‌ها جاندار دیار بکمت، و بگه‌هینه نومان راستیان دهره‌ریا کسایه‌تیا نسه‌فندیار بهگی و نومان زحمه‌تیین نومی دریکا پاراستنا دسته‌لانا میرگه‌هی ژناقچوونی دیتین.

ته‌وره‌ین فکولینی: فکولین لسر سی خالان هاتیه دابه‌شکر، خالا نیک بو پیشه‌کیه‌کی لدور بابته‌ی فکولینی هاتیه تهرخانکر، د خالا دووی دا باسی میرگه‌ها جاندار و گرنکی باژیری سینوب د میرگه‌هیدا هاتیه‌کرن، دیسان لدویماهی خالا دووی دا باسی چوانیا و مرگرتنا دسته‌لانا باژیری سینوب ژلای نسه‌فندیار بهگی فه‌هاتیه‌کرن، هروسا خالا سی لدور چوانیا و مرگرتنا دسته‌لانا میرگه‌ها جاندار ژلای نسه‌فندیار بهگی و رولی نومی د پاراستن و گه‌شه‌پنداننا میرگه‌هیدا هاتیه باسکر.

ژیدره‌ین فکولینی: د فکولینیدا چند ژیدره‌ین هه‌فچرخ یان نزیکی بابته‌ی ب همدو زمانین تورکی و عهره‌یی هاتینه بکارنinan، ژ نومان پرتوکان ژ وکو: پرتوکان (رحله ابن بطوطة) یا میژونقیس (ابن بطوطة)، و پرتوکان (مسالک الأبصار فی ممالک الأمصار) یا میژونقیس (ابن فضل الله العمري)، دیسان پرتوکان (Beylikler döneminde Sinop) یا نقیسر (Berberoglu, Muhammet)، دیسان پرتوکان (Anadolu beylikleri) یا نقیسر (Şahin, Haşim)، و مقالا (Zerrin) یا لژی ناقرنیشانین (İsfendiyar Bey).

ریبازا فکولینی: د فکولینیدا ریبازا شلوقه‌کرن (پیداچون و دیچون) بو رویدانین دیروکی هاتیه‌کرن، ژبرکو ژیدره‌ین برده‌ست بین ب فکولینی فه‌گریدی، بکورتی باس ل گله‌ک رویدانان کره‌یه، یان جیاوازا بوچونان د نومان ژیدره‌اندا همنه، ژبر نئقی چندی پیوستی ب دیچون و شلوقه‌کرن و بروریدی دگمل ژیدره‌ین دبیین دیروکی لسر همان رویدان دکمت، مرمم ژ گه‌هشتنه یان نزیکیبونه ژ راستی.

۱- میرگه‌ها جاندار و گرنکی باژیری سینوب د میرگه‌هیدا

۱-۱- کورتیه‌ک لدور میژویا میرگه‌ها جاندار (۶۹۱-۷۹۵مش/۱۲۹۲-۱۳۹۲ز)

د ناف پیکه‌تیه‌یین سیاسی بین ننادولی بین ل چرخ (۸مش/۴ز) هاتین دامتزراندن، نیک ژ نومان هیزین سیاسی میرگه‌ها جاندار بوو، کو ل باکوری ننادولی لسر دهریا ره‌ش ل جهی میرگه‌ها چوبانی^(۱) ل باژیری قسته‌مون هاته دامتزراندن.

دستنی‌کا دیاربوونا بنه‌مالا جاندار د رویدانین میژوویدا بو سهره‌می (سولتان غیاث الدین مسعودی دووی)^(۱) فده‌گریت، ب شیوه‌یه‌کی ل سالا (۶۹۱مش/۱۲۹۱-۱۲۹۲ز)

رهوشی و مزبیری دموهنا سلجوقی معین الدین سلیمان پروانهی دستهه لاتا خو لسه ر ئهقی باژیری سهپاند، و کورئ خو محمد کره دستهه لاتدار لسه ر ئهقی باژیری، پاشی ب کوشتنا و مزیر معین الدین ژلایئ مهغول و سلجوقیان لسالا (۲۷۵مش/۱۲۷۷ز)، ب ئهقی چهندئ (محمد بهگی کورئ معین الدین سلیمان) ی خو و مک دستهه لاتدار مکی سه ربه خو ل باژیری سینوب ل قهلهما و ئهف باژیره و مک بنگه هئ میرگه ها پروانه (۲۷۵-۷۲۲مش/۱۲۷۷-۱۳۲۲ز) ل قهلهما (Kesik, 2007, c34, 245).

لسالا (۷۲۲مش/۱۳۲۲ز) و ب مرنا میرئ میرگه ها پروانه غازی چله بی (۶۹۹-۷۲۲مش/۱۳۰۰-۱۳۲۲) دویماهی ب دستهه لاتدربا بنه مالا پروانه لسه ر باژیری سینوب دهئیت و ئهف باژیره دکه قیته دین سه روه ربیا سلیمان پاشایی میرگه ها جانداریدا (۷۰۸-۷۴۰مش/۱۳۰۹-۱۳۴۰)، و کورئ خو (ابراهیم بهگی) ی و مک والی لسه ر باژیری سینوب ددانیت، و به رده مای ب ئهوان کاران دهئیتدان بین لسه رده مئ غازی چله بی ل ئهقی باژیری، و مکو گرنگیدانا کارین بازرگانی و گه شتیگه لئ دهریای ب مه رمین به رفمانیکرن و هیرشکرئ د دهریایا رهشدا ب تاییهت به رامبه ر هیزین دهریایی بین جه نه بیان و چته مین دهریایی (Sahin, Serhat, 2020, s14, 596). پشته مرنا میرئ میرگه ها جاندارئ سلیمان پاشایی لسالا (۷۴۰مش/۱۳۴۰ز) کورئ ئهوی ابراهیم بهگی دستهه لاتئ و هردگریت د ئهقی ماوهیدا باژیری سینوب و به نده رین ئهوی ژلایئ بازرگانی و لهشکری ژلایئ میرگه ها جاندارئ قه هاته بکارهینان و لدهف ئهوان گرنگیه کا تاییهت ب ئهقی باژیری دهاته دان، دیسان ژلایئ ئاقدانی قه چهندین کار ل ئهقی باژیری هاته نه انجامدان، و مکو ئافاکرنا کلهه، مزگهفت...

(Berberoglu, 2010, 33-35).

دیسان بهاتنا عادل بهگ کورئ یعقوب بهگی (۷۴۶-۷۷۶مش/۱۳۴۵-۱۳۷۵ز) باژیری سینوب پیشکهنننن بهرچا ف بخو قه دیتن، و ئهوی په وه ندیبین شهر و هه فرکیان بین ژ بهری دهمی و بین سه رده مئ میرین بهری وی لبه رامبه ر هیزین شهر قان بین دهریایی و مکو قینبسی و جه نه بیان، عادل بهگی ئهف په وه ندیه بو ناشتیی گوهارتن، ههتا گه هشته ئهوی راده بی ئهقان هیزان نوینه راتینن خو ل باژیری سینوب دانان، ب ئهقا هاتیه گریدان ناشتی د دهریا رهشدا پهیدا بوو (Berberoglu, 2010, 36)، دیسان بوویه نهگه رئ پیشقه برنا بازرگانیا دهرمکی و به رف پیشچوونا میرگه ها جاندارئ ژلایئ نابووری قه، ب ئهقی شیوه بی گرنگیا باژیری سینوب و به نده رین ئهوی، بهلئ لدویماهیین چهرخی (۸مش/۴ز) و لسه رده مئ بهگین جاندارئ کوتوروم بایه زید کورئ عادل بهگ (۷۷۶-۷۸۷مش/۱۳۷۵-۱۳۸۵ز)، سلیمانئ دوویئ کورئ بایه زیدی (۷۸۷-۷۹۵مش/۱۳۸۵-۱۳۹۲ز) ئاریشه و هه فرکی د میرگه هئ دا پهیدا بوون، ئهقی چهندئ دابه شبوون و لاوا بوون نیخسته د میرگه ها جاندارئ و پایتهختئ باژیری قهسته مونی، بهلئ ب شاره زاییا خو نه سفندیار بهگ و مک والیئ سینوب دشیت ئهقی باژیری ژ هه فرکی و مهترسیان دویر بکهت، و باژیری به رف پیش ببهت

هینا (Sahin, 2017, 427-428)، و لقیننن خو ژلایئ نابووری، سیاسی و لهشکری ب ئازادانه نهجامدان.

لگوره ژیدره رین دیروکی بین هه فچمه ر سلیمان بهگی ب میرمکی خودان ریز و هه بیهت و سه رده مئ ئهوی ب سه رده مکی پیشکهنننن دیوارین (جفاکی، شارستانی، نابووری و لهشکری) دده نه دیارکرن، بتاییهت ئهوی کارین ل باژیری (قهسته مون، سا فرانبول و سینوب) و چهند ده فرین دینر بین میرگه هئ نهجامدیین، و مک گه روکی موسلمان ابن بطوطه د سه رده نانا خو دا بو نانا میرگه ها جاندارئ کو بو سالین (۷۳۱-۷۳۲مش/۱۳۳۱-۱۳۳۲ز) دز فریت ئامازه ب ئهقی چهندئ دکهت (۱۹۹۷، مج ۲، ۲۰۷-۲۱۰؛ ابن فضل الله العمري، ۲۰۱۰، ج ۳، ۲۴۸-۲۴۹).

پشته مرنا سلیمان بهگی کورئ ئهوی (ابراهیم بهگی) ئ والیئ سینوب ل سالا (۷۴۱مش/۱۳۴۱ز) و مک سه ردارئ میرگه هئ دهئته دانان (القفشندی، ۱۹۱۵، ج ۸، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷

دو باره گرتنا بنگه‌هی جانداریان باژیری قهسته‌مون، به‌لی ده‌ئهی چهندیدا سرکه‌ئهی نه‌بوو. (Yakupoglu, 2022, 54-55)

ژلایه‌کی دیتیر پشتهی مانا میری جاندارییان کوتوروم بایه‌زیدی ل سینوب لسا (۷۸۷مش/۳۸۵ز) دم‌ریت و کوری ئه‌وی ئه‌سفه‌ندیار به‌گ ده‌ئیه‌ جهی ئه‌وی وه‌ک میری میرگره‌هی، دیسان ژبه‌ر گرتنا بنگه‌هی میرگره‌هی باژیری قهسته‌مون ژلایه‌ی ئوسمانیان، ئه‌سفه‌ندیار به‌گ کاروبارین میرگره‌هی ل باژیری سینوب بریقه‌ دبه‌ت (Şahin, 2017, 432).

پشتهی مرنا سولتانی ئوسمانی مورادی ئیکی و هاتنا کوری ئه‌وی بایه‌زیدی ئیکی (یلدرم) (۷۹۱- ۸۰۴مش/۱۳۸۹- ۴۰۲ز) بو‌ سهر کورسیکا ده‌سته‌ه‌لاتا ئوسمانی، هه‌ولین سه‌پاندنا سه‌روه‌ریا ئوسمانیان لسه‌ر هیز و میرگره‌ه‌ین نه‌نادولی ده‌ستپیکرن، میرگره‌ها جاندار و بنگه‌هی وی قهسته‌مون ژ لیه‌ر ئه‌قی پیلای هیرشین ئوسمانی که‌فت. لسا (۷۹۴مش/۳۹۲ز) به‌گی جاندارییان بی باژیری قهسته‌مون سلیمان به‌گ ژلایه‌ی هیزین ئوسمانی فه‌هاته‌ کوشتن، و باژیری قهسته‌مون و ده‌روه‌به‌ر که‌فتنه‌ دین ده‌سته‌ه‌لاتا ئوسمانیاندا (Berberoglu, 2010, 39-40)، ب ئه‌قی چهندی که‌سه‌ی ئیکانه‌ بی بنه‌مالا جانداریان ئه‌سفه‌ندیار به‌گ ما ییکو بشیت ده‌سته‌ه‌لا میرگره‌ها جاندار و ژناقچوونی ب پاریزیت.

۲- چه‌وانیا وه‌رگرتنا ده‌سته‌ه‌لاتا میرگره‌ها جاندار و ژلایه‌ی ئه‌سفه‌ندیار به‌گی و رولی ئه‌وی د پاراستن و گه‌شه‌پیدانا میرگره‌هی

۲-۱- نه‌سفه‌ندیار به‌گ و چه‌وانیا وه‌رگرتنا ده‌سته‌ه‌لاتا میرایه‌تی د میرگره‌ها جانداریدا

لسالا (۷۹۴مش/۳۹۲ز) پشتهی کوشتنا به‌گی جاندارییان سلیمان به‌گی و گرتنا پینه‌ختی میرگره‌هی باژیری قهسته‌مون، تاکه‌ پاریزقانی میرگره‌هی و بنه‌مالا جاندارییان ئه‌سفه‌ندیار به‌گی والی سینوب ما ییکو بشیت میرگره‌هی ژ ناقچوونی قورتال بکه‌ت، هه‌ر ژبه‌ر ئه‌قان مه‌ترسین ئوسمانیان لسه‌ر ده‌فه‌رین دیتیر بین جانداریان و ژئه‌وان ژ باژیری سینوب، تاکه‌ ریک و چاره‌ په‌وه‌ندیکرنا ئه‌سفه‌ندیار به‌گی بو‌ ب ئوسمانیان، بشیوه‌یه‌کی بالیوزی خو‌ هه‌رته‌ ده‌ف سولتانی ئوسمانی یلدرم بایه‌زیدی و بو‌ ئه‌وی دیارکر کو "ئه‌ز وه‌ک ئه‌سفه‌ندیار به‌گی ده‌سه‌لاتداری باژیری سینوب به‌رپرسیار نینم ژ ئه‌وان خه‌له‌تین باب و براین من به‌رامبه‌ر هه‌وه‌ نه‌نجامداین" دیسان بو‌ سولتانی ئوسمانی دیارکر کو ئه‌و ب سه‌روه‌ریا ئوسمانیان لسه‌ر سه‌فه‌رین جاندارییان رازینه‌، لسه‌ر ئه‌قی چهندی داخو‌زا لیخوشبوونی ژ ئوسمانیان خواست، سولتانی ئوسمانی ژ لسه‌ر ئه‌قی چهندی رازیبوو، و چارچوونی ده‌سته‌ه‌لاتا ئه‌سفه‌ندیار به‌گی د میرگره‌هی دا بو‌ دیارکر (Oden, 200, C.22, 512- 513)، ب ئه‌قی شیوه‌یی ئه‌سفه‌ندیار به‌گی هاوسه‌نگیا هیز پاراست (Eris, 2018, 68)، و به‌رده‌وامی ب ده‌سته‌ه‌لاتا بنه‌مالا جاندار و ل باژیری سینوب دا.

(اده‌م، ۱۹۲۷، ۳۰۶، ۲۲۴، ۱۹۸۰؛ زامباور، ۲۰۲۴، ۱۹۸۰؛ Yakupoğlu, 2013, 35; Yavuz, Nori, 2020, 74-75).

۱-۳- چه‌وانیا وه‌رگرتنا ده‌سته‌ه‌لاتا باژیری سینوب ژلایه‌ی ئه‌سفه‌ندیار به‌گی

میری جانداریان کوتوروم بایه‌زیدی هه‌ر ژ سالین ده‌ستپیکتی بین ده‌سته‌ه‌لاتا خو‌ ئانکو پشتهی سالا (۷۷۶مش/۳۷۵ز) ریکه‌فتنن نانشی و هه‌قالبه‌ندیی دگه‌ل ئوسمانیان گرتان، لدویقا ژ یو پتر به‌یزکرنا په‌وه‌ندیان دناقه‌ه‌را ئه‌وان و ئوسمانیاندا پینگه‌فتن پیکه‌ه‌نانا خزمایه‌تی ده‌ستپیکرن، و کچا (سلیمان پاشایی کوری ئوره‌ان به‌گ) ئوسمانی بو‌ خو‌ خواست و ماره‌کر، مه‌رما ئوسمانیان ژ ژه‌ئهی چهندی ئه‌ووو داکو چ هیزین هه‌فرک لپشت خو‌ نه‌ه‌یلت ژبه‌رکو مژلی هیرشکرنا ل به‌ره‌یی روژناقایی بوون (Berberoglu, 2010, 38).

به‌لی هه‌قالبه‌ندییا جاندار و ئوسمانیان دریزه‌ نه‌کیشا ژبه‌رکو کوتوروم بایه‌زیدی جاندار و هه‌ولانین ده‌ستپیکرن برایی خو‌ ئه‌سکه‌نده‌ری ژبو‌ وه‌رگرتنا ده‌سته‌ه‌لاتی پشتهی خو‌ ده‌ستپیکرن، ئه‌قی چهندی نه‌رازیبوو پیداکرن و برایی ئه‌وی سلیمان به‌گ نه‌رازی بوو، و ب دیتنا ده‌رفه‌ته‌کی برایی خو‌ ئه‌سکه‌نده‌ری دکوژیت، پشتهی ئه‌قی چندی په‌نایی بو‌ ئوسمانیان دبه‌ت، ب ئه‌قی چندی میر کوتوروم گه‌له‌ک تیکچوو و هزر د ئه‌وی چندی دا کر کو ئوسمانیان و ب تایبه‌ت بریکا هه‌قزینا ئه‌وی کچا سلیمان پاشایی ئوسمانی ده‌ست د ئه‌قی چندی هه‌یه‌، له‌ورا کوتوروم هه‌قزینا خو‌ یا ئوسمانی دکوژیت، ب ئه‌قی چندی په‌وه‌ندی دناقه‌ه‌را جاندار و ئوسمانیاندا تیکچن، لسا (۷۸۵مش/۳۸۳ز) سولتانی ئوسمانی مورادی ئیکی (۷۶۰- ۷۹۱مش/۱۳۵۹-۱۳۸۹ز) هیزه‌کا له‌شکه‌ری دگه‌لدا سلیمان به‌گی جاندار و هه‌ووو فریکه‌ته‌ بنگه‌هی جاندارییان قهسته‌مونی، ب گه‌ه‌شتنا هیزا ئوسمانی له‌شکه‌ری جاندارییان شه‌کستنی د به‌ره‌مقانیکرنا باژیری دین و میری جاندارییان کوتوروم ب نه‌چاری بنگه‌هی میرگره‌هی باژیری قهسته‌مونی بجه‌ ده‌ئیل و به‌ره‌ف باژیری سینوب بو‌ ده‌ف کوری خو‌ ئه‌سفه‌ندیار به‌گی دجیت (Berberoglu, 2010, 38)، ییکو ل ده‌روه‌به‌رین سالا (۷۸۳مش/۳۸۱ز) ب فه‌رمانا بابی بابی خو‌ ده‌سته‌ه‌لات ل ئه‌قی باژیری وه‌رگرتی (Şahin, 2017, 434).

لسالا (۷۸۵مش/۳۸۳ز) پشتهی چوونا کوتوروم بایه‌زیدی بو‌ باژیری سینوب، سلیمان به‌گی به‌ار یکاریا ئوسمانیان ده‌ست به‌سه‌ر ده‌سته‌ه‌لاتا جاندارییان ل قهسته‌مونی دگریت، به‌لی پشتهی گه‌ه‌شتا هیزا سولتانی ئوسمانی مورادی ئیکی ده‌سته‌ه‌لاتا باژیری قهسته‌مون ژ سلیمان به‌گی وه‌رگرت و ئه‌وی د ئیخه‌ته‌ دین چاقنیریندا، ب ئه‌قی چندی بو‌ جارا ئیکی و بشیوه‌یه‌کی ئیکسه‌ر بنگه‌هی میرگره‌ها جاندار دکه‌فینه‌ دین سه‌روه‌ریا ئوسمانیاندا. به‌لی پشتهی چنده‌کی جارمه‌کادی سلیمان پاشا دشیت ده‌سته‌ه‌لاتا باژیری قهسته‌مون وه‌رگرت، ب ئه‌قی چندی میرگره‌ها جاندار و بو‌ دوو به‌شان دابه‌ش بوو، سه‌ره‌رای هه‌ولانین ئه‌سفه‌ندیار به‌گی لسا (۷۸۶مش/۳۸۴ز) ژبو

چرخى (٨/مش/٤ از) و گههشتنا نهوى بو بازيرون
 نهرزجانى باشترين دهرفت بو ژبو نهسفنديار بهگى بو گرديدانا
 پهيوهنديان دگهلا، ژبهر نهفى چندي دچيته پيشوازيان تهيمورى
 و لايهنگيريا خو بو نهوى ديار بكت، ژبهركو نهسفنديار بهگى
 دديت باشترين چاره ژبو قورنالكرا ميرگهها جاندارى ژ فشارين
 نوسمانيان و نيگرتنا نهردي جانداريان بتي دي بريكا
 تهيمورلنگى بيت، لهورا ب گرديدانا پهيوهنديان دگهلا نهوى ب
 پهروش بوو (Yakupoglu, 2022, 57-58).

دهيته گوتن نهسفنديار بهگى (شهرى نهقمهره) (٨) دا
 لسالا (٤٠٢/مش/٤٠٢ از) پيشنگيريا هيزين تهيمورى كريبه،
 لهورا پشتي سهر كهفتا هيزين تهيمورى لسهر لهشكهرى نوسمانى
 د نهفى شهريدا نهسفنديار بهگ جارمك ديتر چوويه دهف
 تهيمورى و چنديان ديارى ژنهوان ژى ژمارمكا زورا نهسپان بو
 تهيمورى برينه، ژلايى خوڤه تهيمورى ريز ليگرتييه و چهند
 نيشانهكين دهسته لاتاريى و هك تاج و جل و بهرگ پيشكيشى
 نهسفنديار بهگى كرينه (Şâmî, 1987, 315; Yezdi, 2013, 401-402)
 (401-402)، هروسا و هكو چهند ميرين ديتر بين توركماني ل
 وهلاتى نهنادولتى نهردي ميرگهها جاندارى يى كهفن و هكو بازيرون
 (قهستمون، سينوب، چانكيري، توسيا و كالهجيك) ژلايى
 تهيمورى بو نهسفنديار بهگى هاتيه پيشكيشكرن (Oruç beg,
 2013, 54)، و نهسفنديار بهگ و هك ميرى جانداريان ژلايى
 تهيمورلنگى فه هاتيه دانان و جارمكادى بنگههى ميرگههى بو
 قهستمون هاته فهگوهاستن، نهفجا ژبو دوياتكرنا لايهنگريا خو
 بو تهيمورى نهسفنديار بهگى خوتبه بناقى تهيمورى دخواند و
 بهردهوام ديارى، پاره و باج بو نهوى رهواندكرن، ديسان
 ناماديهونا لهشكهرى خو ژبو پشتهقانيا تهيمورى دژى هيزين
 نوسمانى دهربرييه، ژبهركو ههردم نهسفنديار بهگى و هك
 دوژمن و هيزمكا ههفرك بهرى خو دايه نوسمانيان (ابن عربشاه،
 ١٨١٧، ١٤١؛ Eris, 2018, 68).

پشتي شكهستنا نوسمانيان د شهرى نهقمهره دا و كوشتنا
 سولتاني نوسمانى يلدرم بايمزىدى و پهيدا بوونا ههفركيان دانقبره
 بنهالا دهسته لاتدار يا نوسمانيدا، و هكو ههرجار ميرى
 جانداريان نهسفنديار بهگى دقيا مفايى ژ نهفى چندي و هرجريت
 و هيزا خو بهرز بكت، نهوزى ب پشتهقانيا (عيسا چلهبى) دژى
 براى وى (محمد چلهبى)، بهلى لسالا (٨٠٧/مش/٤٠٥ از)
 شكستن ب ههولن نهسفنديار بهگى و عيسا بهگى هانن، ب نهفى
 چندي دهسته لاتا محمد چلهبى ل نهنادولتى بهيز كهفت، نهفجا
 ب بهرچاف و هركرتنا بهرزهونديان و پاراستنا دهسته لا خو
 نهسفنديار بهگى خو نيزيكى محمد چلهبى كر (Oden, 200, C.22, 513)،
 و پهيوهنديان نهوان بهرف ناسايوونى چوون.

پهيوهنديان نوسمانى و جانداريان گههشتنونه ناستى
 ههفركيان سهر بازى، و هكو سالا (٨١٨/مش/٤١٥ از) هنارتنا
 پشتهقانيا سهر بازى ژلايى نهسفنديار بهگى ب سهركر دايهتيا
 كورى نهوى (قاسم بهگى) بو محمد چلهبى، د نهوى دهمى ميرى
 قهرمانى (محمد بهگى) هيرشى بازيرون بورسايان گرديدانى
 دهسته لاتا نوسمانى كرى. بهلى پشتي سالا (٨١٩/مش/٤١٦ از)
 دهمى نهسفنديار بهگى پهيوهندى و پالپشتى بو هندهك لايهنين

پشتي رازيبونا نوسمانيان ب دهسته لاتا نهسفنديار
 بهگى لسهر ميرگهها جاندارى، ههر ژبهر نهفى چندي و
 تيكنه دانا پهيوهنديان دگهلا نوسمانيان، نهسفنديار بهگى ب نهوان
 بهگين توركماني بين دژبهرين نوسمانيان بين ژ دهفرين ديتر بين
 نهنادولتى هاتين سنورى دهسته لاتاداريا نهوى ب مهرما پاراستنا
 خو ديسان گرديدانا ههفالبهنديى دژى نوسمانيان، پى راگه هاند كو
 دهفرين ميرگهها جاندارى بجه بهين، هروسا بو نهوان ديار كر
 كو نهوى نهفتى نهو ناستيا دگهلا نوسمانيان دهستنيكرى تيكچيت
 و مترسى لسهر ههرما نهوان پهيدا بيت، ديسان دكو نهف چنده
 ژبو نوسمانيان نهبيته بههانه كو بهرف دهفرين نهوان بهين و
 مترسى لسهر دهسته لاتا جانداريان پهيدا بيت
 (Yakupoglu, 2022, 56). ب نهفان پينگافين نهسفنديار بهگى
 ژبو پاراستنا پهيوهنديان دگهلا نوسمانيان دهافين ناستى و نيمناهى
 ل دهفرين جانداريان پهيدا بوو.

٢-٢- رولى نهسفنديار بهگى د جيجيركن و پاراستنا دهسته لاتا ميرگهها جاندارى

پشتي جيجيربونا دهسته لاتا ميرگهها جاندارى
 نهسفنديار بهگ ل دهرهفاتن دگهرا ژبوو قورنالبون ژ
 سهروهرىبا نوسمانى، نهف چنده دژى د دهمه كيدا بجه هات دهمى
 كو لهشكهرى نوسمانى ل دهشتا چوروملو ل بهرامبهرى
 لهشكهرى (قاضى برهان الدين) (١) شكهستن نينان، ب نهفى
 چندي دهسته لاتا قاضى برهان الدين ل ناقهراسنا نهنادولتى بلند
 بوو، ب دهرهفات و هركرتنا نهفى رهوشى نهسفنديار بهگى
 ههلوپستى خو بهرامبهر نوسمانيان گوهارت و ههولن نيزيكبوونا
 پهيوهنديان دگهلا قاضى برهان الدين دهستنيكرن، لسالا
 (٧٩٥/مش/٣٩٣ از) نوينهرى خو ب دياريان هنارته دهف (قاضى
 برهان الدين) دكو لايهنگرى و تاغما خو بو ديار بكت، بهلى
 د ريكيان واليى بازيرون نهماسيه (مير نهحمه بهگ) دهست بسهر
 نهفى شانديدا گرت و ههولدا ردهستى نوسمانيان بكت، بهلى ههر
 زوى قاضى برهان الدين ب نهفى چندي ناگه هدار بوو و بهرف
 نهماسيه هات و شيا نهفى شاندى ژ دهستى مير نهحمه دى رزگار
 بكت، ههر پشتي نهفى چندي سولتاني نوسمانى ههولن دهست
 بسهر دگرتنا بازيرون قهستمون و سينوب و نهردي جانداريان
 دهستنيكرن، تا سالا (٧٩٧/٣٩٥ از) لسهر نهفى چندي بهردهوام
 بوو، نهفجا ژبو پاراستنا دهسته لاتا خو و قورنالكرا ميرگههى ژ
 گهفين نوسمانيان جارمك ديتر نهسفنديار بهگ ب سهروهرىبا
 نوسمانيان رازيبوو، و دگهلا نهفى چندي ژى دهست ژ بهشك
 نهردي بهردا ژبو نوسمانيان (حسام الدين، ١٩٢٧، مج ١٥١، ٣-١٥٥).
 (Oden, 200, C.22, 512-513).

رازيبونا نهسفنديار بهگى ب سهروهرىبا نوسمانيان
 لسهر ميرگهها نهوان نه ب خواست و فيانا نهوى بوو پهلكو
 ههردم هزر د نهوى چنديدا دكر كو دهرگه ههك ههبيت و ژ
 نهفى چندي رزگار بيت، لهورا هزر د نهوى چنديدا كر كو
 ههفالبهنديكى بهيز ژدهرفه ناندولتى پهيدا بكت، ب دياربوونا
 (تهيمورلنگى) (٧) وهاتا نهوى بو وهلاتى نهنادولتى ل دويمهين

- **Publisher:** University of Sulaimani, **ISSN (Print):** 1813-0852, **ISSN (Online):** 2617-3034
- **Journal Website** <https://sjh.univsul.edu.iq/>, **Volume:** [1], **Issue:** [1], **Year:** [2026], **DOI:** [10.17656/jzsb.12303]
- **Submission Date:** [09/02/2026], **Revised Date:** [09/02/2026], **Accepted Date:** [04/03/2026], **Published Date:** [31/03/2026]

دموروبرئ (تاراقلی بورلو) شکستنی ب هیزین ئهسفنندیار بهگی بین و ئهوی بریندار بکن، پاشی ئهسفنندیار بهگ بهرف باژیرئ سینوب درهفیت(13, 513, 2000, C.22, Oden).

جارمکادی سولتان مورادئ دووئ یئ ئوسمانی پهیما گریدانا بؤ ئهسفنندیار بهگی رهوانه دکت، و ئوسمانیان دفا ئهقی جارئ ئاشتیها بی دویمایه بهینه ئهجامدان، ئهوی بریکا گریدانا پهیوهندیین خزمایهتیئ دناقبهرا همدو بنهمانین جاندار و ئوسمانیدا، دیسان کهفتنا میرگهها جاندار دین سهروهیا ئوسمانی، بهشک داهاتی میرگههی و رهوانهکرنا سربازان د دهمئ پیوستیا ئوسمانیان پی، لسالا (۲۷/مش/۴۲۴ از) سنور بؤ میرگهها جاندار هاتنه دانان، ب ئهقی شیوهی ئاشتیها همیشهی و لیکنیزیکوون دناقبهرا جاندار و ئوسمانیان دا هاته پیکهینان، ئهفجا داکو ئهسفنندیار بهگ ههقالهیندا خو بؤ ئوسمانیان دووپات بکت، هیزمکا پشتهفان بؤ ئوسمانیان رهوانه دکت دهمئ چوونا نهوان بؤ مهجرستان، پهیوهندیین دوستایهتی دناقبهرا ئهسفنندیار بهگی و ئوسمانیان تا مرنا ئهوی ل سالا (۴۳/مش/۴۴۰ از) بهردوم بوون، (Oden, 2000, C.22, 513).

ئهسفنندیاربهگ تاکه دهستهلاتداری جانداریه کو پهیوندی دگهل چهندین سولتانین ئوسمانی ههی و شیبی میرگهها خو ب شارمزایا خو یا سیاسی بپاریزیت، ژ نهوان سولتانین ئوسمانی بین ههفچهرخین ئهسفنندیار بهگی و بین بشیوهیهکی کاریگر پهیوندی دگهل گریدایین وکو: سولتان مورادئ ئیکئ (۱۳۶۲-۱۳۸۹ز)، یلدرم بایهزید (۷۹۱-۸۰۴/مش/۱۳۸۹-۱۴۰۲ز)، عیسا چلهبی و موسا چلهبی و سلیمان چلهبی (۸۰۴-۸۱۵/مش/۱۴۰۲-۱۴۱۳ز)، سولتان محمدئ ئیکئ (۸۱۵-۸۲۴/مش/۱۴۱۳-۱۴۲۱ز) و سولتان مورادئ دووئ (۸۲۴-۸۵۵/مش/۱۴۲۱-۱۴۵۱ز) کو لسردهمئ نهفان ههمی دهستهلاتدارین ئوسمانی ئهسفنندیار بهگی شیا به بشیوهیهکی زانایانه پهیوندی و سیاسهتا میرگههی بریقه بهت. (Yakupoglu, 2022, 51).

ئهسفنندیار بهگی کارهکی مهن کر لدویماهین چهرخی (۸/مش/۴ از) ژ بهرکو ههمئ میرگههین تورکمانی بین ل وهلاتئ نهنادولئ کهفتبوونه بهر پیلین هیرشین ئوسمانیان ژ لایئ سولتانئ ئوسمانی فه دهست بسره ئهردئ نهواندا هاته گرتن، لفیره بنتئ ئهسفنندیاربهگ ما کو ل باژیرئ سینوب بشیت بهرهفانیا دهستهلاتا بنهمال خو بکت و ژناقوونئ رزگار بکت، ئهفثری ب کارهکی مهن دهینه هژمارتن.

۲-۳- رولئ ئهسفنندیاربهگی د گهشهپیدانا میرگههی و کارین نهوی بین شارستانی

ئهسفنندیار بهگی ژبلی رزگارکرنا میرگههی ژناقوونئ شیا به ب شارمزایا خو یا سیاسی و بینگافین لهشکرئ پرانیا ئهردئ میرگهها جاندارئ بیخهته لژیر دهستهلاتا خودا و ئهردین هاتین ژدهستان دووباره د بن ئیک سهرکردایهتی کومفه بکت، ئهفجا پیشهچوونین ئهسفنندیار بهگی دبوارین سیاسی و لهشکرئ بنتئ ناروستن، بهلکو دماوئ دهستهلاتدارییا خودا

یاخی ژ دهستهلاتا ئوسمانی کری گرژی کهفته پهیوهندیین دناقبهرا نهواندا. ژ لایهکی دینر دهمئ قاسم بهگ ژ نهوی دابهشکاریئ نهرازی بوو یا ئهسفنندیار بهگی ئهجامدایی و ئهوی ئهردین پیشکیشی خضر بهگی کرین وکو باژیرین(چانکیری، کالهجیک و توسیا)، لسهر ئهقی چهندئ و وهرگرتنا دهستهلاتا باژیرین (قهستهمون، باکیر کورسی، کالهجیک و چانکیری) داخواز ژ محمد چلهبی کر دگهل نهویدا پشتهفان بیت، ژ بهرکو پیشومت پهیوهندی دناقبهرا محمد چلهبی و ئهسفنندیار بهگی تارادیهکی تیکچوون، لهورا ب ئهسفنندیار بهگی راگههاند کو دقیت نهفان دهفهران پیشکیشی قاسم بهگی بکت، ئهسفنندیار بهگ ب ئهقی چهندئ نهرازیبوو، و پهیوندی دناقبهرا نهواندا گههسته ناستهکی مهترسیدار و بکار هینانا هیزئ(Şahin, 2017, 433).

پشتی تیکچوونا پهیوهندیین دناقبهرا ئوسمانی و جانداریان، محمد چلهبی لهشکرهک نامادهکر و بهرف باژیرئ سینوب کهفته ری و دورپنچکر، دهما ئهسفنندیار بهگی زانی کو هیزا بهرنگاریا ئوسمانیان نینه دهست ب دانوستاندنا دگهل سولتانئ ئوسمانی کر و سهروهییا ئوسمانی رازیبوو، ب مهرجئ دیارکرنا سنورئ دناقبهرا ئوسمانی و جاندارییان دهستبردان ژ گهلهک دهفهران ژ لایئ ئهسفنندیار بهگی لسالا (۲۰/مش/۴۱۷ از) وکو دهفهرین (توسیا، چانکیری و کالهجیک) دین سهروهیا ئوسمانیان و دین دهستئ قاسم بهگی بیت، و دهفهرین دینر بین وکو قهستهمون و سینوب... دین دهستهلاتا ئهسفنندیار بهگی بیت، ب ئهقی شیوهی میرگهها جاندارئ بؤ دوو بهشان دابهش بوو، بهلی پا تاکه چاره ژبوو پاراستنا میرگههی ژناقوونئ و گهفین ئوسمانی دهستبردان بوو ژ نهفان دهفهران(Oden, 2000, C.22, 513)، وکو دیار تاکتیکین سیاسی بین ئهسفنندیار بهگی ب ئهقی شیوهی بوون، و ب دینتا دهرهفان دووباره ههولین ب دهستفینانا ئهردین خو دکرن.

وهکو ههرجار لسالا (۲۱/مش/۴۱۸ از) ئهسفنندیار بهگی دهست ب بهرفه هکرنا سنورین خو کرن، و شیا باژیرین سامسون و بافرا بدهست بخت، ژ بهر ئهقی چهندئ محمد چلهبی نهرازیبوونا خو دیارکر و ههولدا بریکا لهشکرئ ئهقی چهندئ چاره بکت، بهلی شکستن د ئهقی چندی دا نینات. سالا (۲۴/مش/۴۲۱ از) و بهاتنا (سولتان مورادئ دووئ)^(۱) بؤ سهر کورسیکا دهستهلاتا ئوسمانی ههولین خو دژی بهگین نهنادولئ دهستپیکرن، دههمن دهمدا ئهسفنندیار بهگی ژ ههولدا نهوی ئهردین بهری دهمئ ئوسمانیان ئیخستینه د بن سهروهییا خودا فمگهربیت، وکو باژیرین (چانکیری، توسیا و کالهجیک) بین قاسم بهگی بناقئ ئوسمانیان دهستهلات لئ دگرا، ئهسفنندیار بهگ دشیت نارمانجا خو ب پیکیت و نهفان دهفهران بگریت و قاسم بهگی دویربکت، ب ناگههداربوونا سولتانئ ئوسمانی مورادئ، هیزمکا لهشکرئ دژی ئهسفنندیار بهگی رهوانه دکت، بهلی جارمکادینر ئاشتی دناقبهرا جاندار و ئوسمانیاندا هاته پیکهینان، ژ بهرکو بنهمالا ئوسمانی بخو ژ د هندهک ههفرکین نافخویدا دژیا، ئهفجا پشتی سولتان مورادئ خو ژ ههفرکین نافخو خلاسکرئ بهرف دهفهرین جانداریان فه چو، کو د ئهقی دهمیدا کورئ ئهسفنندیار بهگی قاسم بهگ ژ دگهلدا بوو، و شیان ل

ب - ب پیتین عہرہبی

۱- ادھم، خلیل (ت: ۱۳۵۷ھ/۱۹۳۸م) (۱۹۲۷). دول الاسلامیہ، استانبول، ملی مطبعہ.

۲- حسام الدین، حسین (ت: ۱۳۵۸ھ/۱۹۳۹م) (۱۹۲۷). اماسیہ تاریخی، استانبول، نجم استقبان مطبعسی: ۱۹۲۷، ج ۳.

سی: ژیدہرین رہسہن (فارسی)

۱- خواندمیر، غیاث الدین بن ہمام الدین الحسینی (ت: ۹۴۲ھ / ۱۵۳۵م)، (۲۰۱۳). تاریخ حبیب السیر، ج ۱-۴، نشر چاپ: خیام، ایران.

چوار: ژیدہرین لاوہکی (عربی) و فہگواسستی

۱- آصاف، عزتو یوسف بک (۲۰۱۴). تاریخ سلاطین بنی عثمان، مؤسسہ ہنداوی، القاہرہ.

۲- بارتولد (۱۹۹۶). تاریخ الترق فی اسیا الوسطی، ت: احمد السعید سلیمان، مصر، الهيئة المصرية العمامة للكتاب.

۳- زامباور (۱۹۸۰). معجم الأنساب والأسرات الحاكمة في التاريخ الاسلامي، ت: زکی محمد واخرون، بیروت، دار الکتب العربی.

۴- لطفی پاشا، (۲۰۱۸). تواریخ آل عثمان، ت: محمد عبدالعاطی محمد، القاہرہ، دار البشیر.

الأمصار، تحقیق: کامل سلمان الجبوري، بیروت، دار الکتب العلمیہ، ج ۳.

۵- القلقشندی، احمد بن علی (ت: ۸۲۱ھ/۱۴۱۸م)، (۱۹۱۵). صبح الأعشی فی صناعة الإنشاء، القاہرہ، المطبعة الأميریة، ج ۸.

دوو: ژیدہرین رہسہن (نوسمانی)

□

د - ب پیتین لاتینی

1-NIZAMÜDDIN ŞÂMÎ(O;1411),ZAFERNÂME (1987). ÇEVIREN:NECATI LUGAL ANKARA : TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVI. ,

2-ORUÇ BEĞ, ADİLÜ'L-KAZZÂZ EL-EDİRNEVÎ(Ö:908H/1503M'TEN SONRA) (2013). ORUÇ BEĞ TARIHI, UTUKEN, ISTANBUL.

3-YEZDI, ŞEREFUDDIN ALI,(2013). EMIR TIMUR-ZAFERNAME, ÇEVIREN:AHSEN BATOR, SELENGE YAYINLARI, ISTANBUL.

DÜNYASI KÜLTÜRÜ BAŞKENTİ TARİH VE ŞEHİR
SEMPOZYUMU, BURSA,

9-ERİS, METİN, 2018., ANADOLU'NUN FETHİNDEN
MİLLİ MÜCADELE'YE SOSYO-KÜLTÜREL YAPISIYLA
KASTAMONU, KÜLTÜR KONSEYİ, KASTAMONU.

10- YÜCEL, YAŞAR (2018). ANADOLU BEYLİKLERİ
HAKKINDA ARAŞTIRMALAR, ANKARA, T.T.KURUMU,
C.1.

شہس: گو قارین تورکی

1-ŞAHİN, MUSTAFA, VE SERHAT ALTINKAYNAK.
"SİNOP İLİ ORTAÇAĞ BİBLİYOGRAFYA
DENEMESİ". KARADENİZ İNCELEMELERİ DERGİSİ
14, SY. 28 (NİSAN 2020): 587-616

2-ŞAKIR, SİNOP'TA CANDAR OĞULLARI ZAMANINA AIT
TARİHİ ESERLER. TÜRK ARKEOLOJİ DERGİSİ, SY. 5,
1949, SS. 152-91.

3-BAKTIR, MUSTAFA (2002), BEYLİKLER
DÖNEMİNDE ANADOLU'DA ULEMA-ÜMERA
MÜNASEBETLERİ, TÜRKLER, C.7, 822-868.

4-SEBEPLERİ VE BU DEVİR MÜELLİFLERİNİN
TÜRKÇE HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ, TÜRKLER, C.7,
938-972.

5-SİNOP'TA CANDAR OĞULLARI ZAMANINA
AİT TARİHİ ESERLER". TÜRK ARKEOLOJİ
DERGİSİ, SY. 5, 1949, SS. 152-91.

6- KESİK, MUHARREM (2004). MESUD II (ANADOLU
SELÇUKLU HÜKÜMDARI (1282-1296, 1302-1308),

پینج: ژیدهرین تورکی و فہگوہاسنی

1-BERBEROĞLU, MUHAMMET, 2010. BEYLİKLER
DÖNEMİNDE SİNOP, M. TEZİ. FIRAT ÜNİVERSİTESİ,
ELAZIG.

2-YAVUZ, KEMAL (2002), XIII-XVI. ASIR DİL
YADİĞÄRLERİNİN ANADOLU SAHASINDA TÜRKÇE
YAZILIG.

3-ŞAHİN, HAŞİM (2017). ANADOLU BEYLİKLERİ,
ANKARA, GRAFIKER.

4- SHAW. STANFORD. J (2017). OSMANLI
İMPARATORLUĞU VE MODERN TÜRKİYE, Ç; MEHMET
HARMANCI, İSTANBUL, E-YAYINLAR, C.1.

5- UZUNUZUNÇARŞILI, (2019). OSMANLI TARİHİ,
ANKARA, T.T.KURUMU, C.1.

6- VARLIK, MUSTAFA CETİN (1974). GERMIYAN
OĞULLARI TARİHİ (1300-1429, ANKARA, SEVİNÇ
MATBAASI.

7-YAKUPOĞLU, CEVDET. (2018) "BÜYÜK TURAN
HÜKÜMDARI EMİR TIMUR'UN CANDAROĞLU
İSFENDİYAR BEY İLE MÜNASEBETLERİ", BİRİNCİ
MİLLETLERARASI TÜRKİYE-ÖZBEKİSTAN

8-YAKUPOĞLU, CEVDET, (2022). OSMANLI
DEVLETİ'NİN ANADOLU'DA ÜSTÜNLÜK
MÜCADELESİNE KARŞI GÜÇLÜ BİR RAKİP:
CANDAROĞLU İSFENDİYAR BEY, 2022 YILI TÜRK

Esfendiarbek, the ruler of the city of Sinop, and his role in protecting the authority of the Jandariya emirate from destruction (794-843 AH / 1392-1440 AD)

hazhar.hussein@uoz.edu.krd

Dr. Hazhar Abdullah hussein¹

1. department of History, College of Humanities, University of Zakho, Zakho, Kurdistan Region, Iraq.

Abstract:

Esfendiarbek was one of the emirs of the Jandariya Emirate, which was founded at the end of the 7th century AH (13th century AD) in northern Anatolia on the Black Sea coast. Before Esfendiarbek's arrival, several emirs of this dynasty ruled until the end of the 8th century AH (14th century AD). However, towards the end of that same period, the emirate came under pressure and attack from the Ottomans, who sought to seize its lands, as they had done with other emirates in Anatolia. In 794 AH (1392 AD), the Ottomans succeeded in killing Süleyman Bey and capturing the capital city of Kastamonu. Thus, the Jandariya Emirate was on the verge of collapse. However, thanks to the efforts of the ruler of Sinop, Esfendiarbek, and his political and military endeavors, he was able to save the Jandariya Emirate from destruction.

After consolidating his power, Esfendiarbek established Sinop as the capital of the principality and began his political relations to regain lost territories.

- **Publisher:** University of Sulaimani, **ISSN (Print):** 1813-0852, **ISSN (Online):** 2617-3034
- **Journal Website:** <https://sjh.univsul.edu.iq/>, **Volume:** [1], **Issue:** [1], **Year:** [2026], **DOI:** [10.17656/jzsb.12303]
- **Submission Date:** [09/02/2026], **Revised Date:** [09/02/2026], **Accepted Date:** [04/03/2026], **Published Date:** [31/03/2026]

TDV İSLÂM ANSIKLOPESİSİ, ANKARA, C.29, 342-344.

7-KESİK, MUHARREM (2007). PERVANOĞULLARI, İSTANBUL, İSLAM ENSIKLOPESİSİ, C.34, 244, 246.

8-ÖDEN, ZERRİN, (2000). GUNAL, İSFENDİYAR BEY, TDV İA, C. 22, 512-514.

9- ÖZAYDIN, ABDULKERİM (2001). KADI BURHÂNEDDİN, İSTANBUL, İSLAM ENSIKLOPESİSİ, C.24, 74-75.

حەفت: نامەیین ئەکادیمی عەرەبی

١- فندی، عثمان عبدالکریم (عمر ٢٠١٥). سلاجقة الروم والمغول (٦٣٤-٧٠٧هـ/١٢٣٦-١٣٠٧م)، أطروحة دكتوراه- غير منشورة، زاخو، فاکلتی العلوم الانسانیة، جامعة زاخو.

یاشبەند:

نەخشەیین میرگەها جانداری ل چەرخین (٨-٩مەش/١٥-١٦ز)

کارتێ فەنکۆلەرێ نەخەل مەلا و مەزگەنێ ز: 1-6, Harita, UzunÇarsili, 2019, C.1. <https://www.altayli.net/anadoluda-turk-beylikleri.html>

1- قسم التاريخ، كلية العلوم الإنسانية، جامعة زاخو، زاخو، اقليم

كوردستان - عيراق

الملخص:

اسفندياربيك هو أحد أمراء الامارة جاندارية الذي أسس في النهاية القرن (١٣/هـ٧) في شمال بلاد الأناضول على شواطئ البحر الأسود. قبل وصول اسفندياربيك حكم العديد من أمراء هذه الأسرة حتى نهاية القرن (٨/هـ١٤)، ولكن في نهاية الفترة نفسها، تعرضت هذه اللامارة لضغوط وهجوم من العثمانيين من أجل الاستيلاء على أراضي هذه الإمارة مثل الإمارات الأخرى في الأناضول. في عام (١٣٩٢/هـ٧٩٤م)، تمكن العثمانيون من قتل سليمان بك والاستيلاء على عاصمة مدينة قسطنطيني. وهكذا، فإن إمارة الجنداري على وشك الزوال. نعم، بوجود حاكم سينوب، إسفندياربيك، وجهوده السياسية والعسكرية، استطاع أن ينفذ الإمارة الجاندارية من الدمار.

بعد تثبيت السلطة لاسفندياربيك، اتخذ مدينة سينوب عاصمة للامارة، وبدأ علاقاته السياسية لاستعادة أراضي فقدها. لهذا الغرض، سعى إلى حليف خارجي لمساعدته على هزيمة العثمانيين، في نهاية القرن (٨/هـ١٤) وبداية القرن (٩/هـ١٥)، مع ظهور تيمورلنك وقواته في الأناضول وانتصاره على العثمانيين، تمكن اسفندياربيك من إعادة بناء حدود الإمارة وبدء توسعها كما كانت عليه سابقاً، كما تمكن من تنفيذ العديد من الأعمال العلمية والحضارية في الإمارة.

For this purpose, he sought an external ally to help him defeat the Ottomans. At the end of the 14th century (8th AH) and the beginning of the 15th century (9th AH), with the emergence of Timur and his forces in Anatolia and his victory over the Ottomans, Esfendiarbek was able to rebuild the principality's borders and begin expanding them to their former size. He also managed to implement many scientific and cultural projects in the principality.

اسفندياربيك حاكم مدينة سينوب ودوره في حماية
سلطة الإمارة جاندارية من الدمار (٧٩٤-٨٤٣ هـ
١٣٩٢/١٤٤٠-١٤٤٠ م)

hazhar.hussein@uoz.edu.krd

د. هژار عبدالله حسين¹